

Прокопович Лідія Сигізмундівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Моргун Алла Володимирівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ ТВОРІВ І.ФРАНКА ПРО ДІТЕЙ

В статті розглядається дидактична та виховна спрямованість художніх текстів про дітей та окремих наукових і публіцистичних праць І.Франка. Акцентовано увагу на новому прочитанню добре знамих, але не до кінця осмислених художніх творів І. Франка, їх інтерпретації з погляду сучасних потреб українського суспільства та української освіти. Здійснено ретроспективний огляд окремих наукових і публіцистичних праць, в яких автор дає оцінку подіям і явищам сучасної для нього системи освіти.

Ключові слова: аспекти освіти і виховання, культурно-освітній поступ, дидактичні ідеї, схоластична наука, нетолерантні методи навчання.

Постановка проблеми. В останні роки науковці звертають увагу на дослідження педагогічних ідей та просвітницької діяльності педагогів Галичини, серед яких помітно виділяється постать Івана Франка. «Його творчість становить цілу епоху і є нашою національною гордістю. Немає, мабуть, жодного питання із суспільного життя народу, яке б не хвилювало І. Франка, не знаходило місця на сторінках його численних праць. Не стояв він осторонь такої важливої проблеми суспільного життя, як виховання дітей та молоді, якій присвятив понад сто наукових і публіцистичних праць та художніх творів, в яких дав власну оцінку подіям і явищам сучасної для нього системи освіти» [17, с.67].

Сьогодні дослідники розглядають погляди І.Франка на окремі аспекти освіти й виховання молоді. Це, насамперед, питання дошкільного виховання, початкової освіти та соціального виховання; розвиток шкільництва та роль учителя у процесі навчання, зміст, принципи та методи навчання.

Питання національного шкільництва краю знайшли відображення в низці статей та художніх творах І. Франка. В оповіданнях про дітей «Малий Мирон», «Оловець», «Грицева шкільна наука», «Отець-гуморист», «Schönschreiben» автор викриває всі вади тогочасної системи освіти і шкільництва. Народна школа давала не справжні знання, а лише «хвостики», «обгризки», а іноді зовсім одне «лушпиння» [16, с. 35]. Саме тому актуальним є нове прочитання художніх творів Івана Франка, їх інтерпретація з погляду сучасних потреб українського суспільства та української освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У багатьох дидактичних дослідженнях розкрито погляди І. Франка на окремі аспекти освіти й виховання молоді. Зокрема, це наукові розвідки останнього часу (Д. Луцик [8], М. Стельмахович [9], О. Вишневецький [2], Р. Вишнівський [3], М. Чепіль [17], Д. Скільський [10], Л. Богачевська [1], М. Гуняк [5], [6], Г. Сютя [11], Ж. Гушак [7]).

У монографії М. Чепіль на основі широкої джерельної бази висвітлено основні напрями творчої діяльності І. Франка у контексті культуно-освітнього поступу Галичини; виокремлено педагогічні ідеї та найважливіші цінності виховання особистості в літературно-педагогічній спадщині вченого; розкрито внесок І. Франка у розробку дидактичних ідей; обґрунтування ролі вчителя у навчально-виховному процесі; здійснено актуалізацію його педагогічних ідей і творчої спадщини для становлення і розвитку сучасної освіти України.

Отже, аналіз першоджерел, літературно-педагогічної спадщини І. Франка має на сьогодні належне висвітлення. Однак з погляду цілісності і повноти недостатньо розкрито така важлива компонента його художніх творів про дітей, як внесок в теорію і практику українського виховання, формування національної свідомості молоді.

Мета статті – розглянути внесок І. Франка в теорію і

практику виховання школярів на прикладі художніх творів про дітей та окремих наукових і публіцистичних праць.

Результати дослідження. Питання народної освіти, навчання і виховання дітей в школі і поза нею глибоко хвилювали І. Франка. «І. Франко, як син селянина, з дитинства увібрав мудрість народної педагогіки, працюючи на багатьох ділянках культури, автор численних поезій, повістей, оповідань, драм..., дослідник народної словесності, історик літератури, критик публіцист, а здобувши вершини, залишив нам глибинні та оригінальні думки щодо народної освіти та теоретичні засади науки про виховання» – зауважує М. Чепіль [17, с. 96]. Педагогічні ідеї І. Франка знайшли втілення і в низці автобіографічних художніх творів. «Малий Мирон», «Оловець», «Грицева шкільна наука», «Отець-гуморист», «Schönschreiben», «У кузні» та інші. Він ніколи не забував важких років шкільної науки з безглуздим зубрінням, пронизливими фізичними знущаннями за найменшу провину. Обдарований природним розумом, доброю пам'яттю, І. Франко не відчував труднощів навчання, та пригнічувала задуха шкільних приміщень, вчителів-схоластів. «Науку подають у теперішніх школах, – писав І. Франко у статті «Наші народні школи і їх потреби», – не для того, щоб обрадувати і навчити робітника потрібному і людському знанню, але тільки на те, щоб умовити в ньому покірність теперішнім несправедливим порядкам і утвердити його в темноті» [13, с.108].

Оповідання «Грицева шкільна наука» пройняте гіркою іронією. Скільки сподівань було у батьків, пов'язаних з сином і його навчанням, все розвіялося як марево. Схоластична наука була не для Гриця. Здібний селянський хлопчик, відданий батьком до школи з надією «вивести його в люди», за рік навчання в школі не здобув ніяких знань. Гриць з радістю повернувся до своїх попередніх занять – пасти гусей: там його ніхто хоч не бив і не ображав. І не тільки один Гриць зненавидів школу, вчителя, а і більшість учнів, яких у школі вважали «туманами» нездатними до навчання і які лише мріяли про швидше повернення до дому. «Крім Гриця, таких «туманів вісімнадцятих» між тогорічними школярами було 18 на 30, – з гіркотою оповідає автор, – і всі надії, як то буде гарно, як вони увільняться від щоденних різок, позаушників, штурханців, «пац», та попідволосників і як покажуться знов у повнім блиску своєї поваги на пасовищі». (Тут і далі цитуємо за виданням творів І. Франка [12]). І знову Гриць пастух. Він з великим здивуванням почув від гусака «а баба галамага», – саме те, що рік вивчав у школі. «Гриць був зламаний, засоромлений! Гусак в одній хвилі переймив і повторив ту мудрість, що коштувала його рік науки!» Письменник з великою теплотою змальовує постаті маленьких героїв, котрі наділені багатством душі, високими моральними якостями, які не можна знищити ні жорстоким словом, ні фізичною розправою. Як глибоко переживає герой оповідання

«Оловець», коли мимоволі стає причиною страждань свого товариша. Ось він тішиться олівцем, знайденим по дорозі до школи. «Я був бідний сільський хлопець і ніколи ще на своїм віці не мав олівця, все мусив писати тим проклятушим гусячим пером. А тепер нараз – я знайшов оловець! Та й ще який гарний! Правда, я бачив його лишень мельком, ще як лежав на снігу, бо відтак, ухопивши його в руку, я швидко шусьнув його до торби, немов боячися, щоб сонце, котре так ясно світило, не викрало його з моєї руки». Автор передає стан дитини, що стала власником такої розкішної речі, через детальний опис олівця, через роздуми, деколи напівфантастичні – звідки він міг взятися? «А може, він упав уночі з неба враз зо снігом? Адже бабуна казали, що не раз жаби падають із неба; чому ж би і олівці не мали падати?» Та радісне збудження дитини скоро проходить. Виявляється, цей скарб загубив інший хлопчик, а що не мав чим писати, то вчитель побив його майже до неприємності. Письменник тонко зображує муки дитини, яка й думки не мала, щоб по-злодійськи скористатися знахідкою, і передає це через епізод повернення олівця – його герой бідна, але чесна дитина. І це є нормою поведінки і виховання в селянській родині.

І.Франко у своїх творах змальовує талановитих, допитливих, наділених багатою фантазією дітей, які виростили серед природи і які «любили ліс, любили зелені луги, наші підгірські річки, риболовлю, пташків, гриби та ягоди» («Отець-гуморист»). Отой «осел дорданський» (так називав учня Волянського о. Телесницький) насправді був «добрий хлопець умів оповідати чудово. Він не запинаявся, не гикався, не повторяв поодиноких слів...Його слова пливли рівно, свobodно, були добірні та якісь такі мелодійні що відразу хапали мене за серце... Досі бринить мені в душі його солодкий, рівний, тихий голос; досі триває почуття чогось ніжного, м'якого, гладкого та невимушеного, мов гладесенька, довга шовкова нитка, тягнеться у безмежну далечинь – се вразіння його оповідань».

«Розуміється я само собою, що виховуючи дітей від малу в поняттях розумних, поступових і научних не треба затикати очей і на поняття і докази противників тих ідей, але розвивати якнайвсесторонніше їх мислення» – наголошує І.Франко. [16, с.38]. Автор поступово підводить і дитину, і читача до основної інтелектуальної ознаки й потреби людини – мислити. «Для дитини це завжди якийсь знаковий момент, пункт, коли вона перестає просто спостерігати і починає усвідомлено осмислювати бачене» – зауважує Г. Сютя [11, с.11]. Порівняймо відповідний контекст в оповіданні «Оловець»: «Мені було так тяжко, немов щось шептало мені всередині, що коли буде що злого Степанові за оловець, то втім буде і моя вина, яким способом такі дивні гадки сплелися в мій голові, не знаю ...». Або «Перша думка, яка миготом шибнула мені через голову, була – встати і сказати, що я всьому винен, що Степанів оловець у мене, що я знайшов його і не віддав Степанові». Навіть після шістнадцяти років, коли автор пригадує ті хвилини: «Я не тямлю вже – ох і пригадувати не хочу! – Що діялося в мені під час тих страшних хвиль, які почуття перелітали по моїм тілі, який біль проривав мої сугави, які мислі шибали по голові ...»

А ось прикметним, на нашу думку, є те, що діти, рятуючись від злих, ненависних і жорстоких учителів віддавалися «найлюбішому заняттю – думкам про свою рідну сторону. Не можна сказати, аби він тужив за нею: він знав, що щопонеділка побачить і батька, і матір. Він тільки думав собі, як-то гарно буде, як колись, літом, приїде додому, буде знов свobodно бігати по пастирниках або бродити по ній за ковблями; се були думки радше веселі, ясні, блискучі, а не тужні, жалібні. Малий Мирон розкішно ниряв у тій красоті природи, що розцвітала в його уяві серед сірих, холодних стін василіанської школи ...» («Schönschreiben»).

Саме природа є тим потужним джерелом, яке спонукає

малого Мирона – з одноіменного оповідання – до пізнання навколишнього світу. Процес спостерігання за природою, осмислення певних явищ письменник розгортає у цілі динамічні психологічні образки. Найвиразніше семантично навантаженими у них можна вважати слова та вислови, що відбивають певні етапи пізнавально-інтелектуальної діяльності, пор.: Сидить і вдивляється у плюскітливую воду.. Любо йому. Невеличкі його сірі оченята живо бігають, дитиняче чоло стягається, – думка починає рушатися; – От сонічко, – чому воно таке невеличке, а татуньо казали, що воно велике? То, певно, в небі лиш така невеличка дірка прорізана, що його лиш стілько видно! Але зараз же в його голові заворушилася ще й друга думка. – Ба, а як же воно? Сходить, там дірка мала, заходить, то й там дірка. Хіба ж дірка разом із сонцем по небі ходить? Се не може йому поміститися в голові; А чим то воно чоловік усе видить? І небо, і зілля, і тата з мамою? – таке питання насувається йому ні звідси, ні звідти. – Або чим чує? Он каня кевкає, кури кудкудачуть[...]Що таке, що я тото чую?»

Власне, тісний духовний зв'язок хлопчика з природою – ще одна причина того, що дорослі не розуміють його і вважають дивним: Малий Мирон – дивна дитина. Ця характеристика, вжита у першому рядку твору, повторюється і семантично розвивається упродовж усієї оповіді, послідовно підтримуючись розмовним висловом «не такий, як люди»: Сусіди тихо шептали собі, що Мирон «якесь не таке, як люди», іде та й розмахує руками, гуторить щось сам до себе. Експресивний зміст такої оцінки виразно дисонує з тією, яку дає Миронові батько: Батько втішається ним і каже, що він чудова розумна дитина; Миронові батько – чоловік уже в літах, ледве дочекався дитини [...]все вона у нього золота, і розумна, і гарна. Опорними словами у ній виявляються традиційні народнопоетичні епітети золотий, розумний, гарний.

Батько – той єдиний зі світу дорослих, хто не відштовхує малого Мирона і бачить у ньому гарні риси. Не випадково саме до нього тягнеться хлопчина у своєму намаганні пізнати навколишній світ: се не може поміститися йому в голові, і він обіцяє собі, що скоро додому, то зараз запитає татуня, яка то в небі на сонце дірка прорізана. «Чи не найпромовістшим мовним сигналом прив'язаності Мирона до батька є ужита діалектна письмова форма номінації батько – татунь (татуньо)[11, с.12]».

Для змалювання психологічного портрета хлопчика особливо важливою видається його мова. Адаже в розумінні дорослих (а саме вони у тексті оповідання є носіями тих умовних цінностей, які мав би засвоювати малий Мирон, щоб стати «таким, як усі») уміння доречно, до ладу висловлюватися – це ознака певного рівня розвитку людини, її адекватності тощо. Однак мова малого Мирона така сама незвична, як і його поведінка, і ця невідповідність стереотипів в очах дорослих набуває різко негативної оцінки. На мовному рівні це виявляється передусім у негативно конотованих висловах на зразок: «Коли часом і відізветься [малий Мирон] з чим-небудь, то говорить таке, що старші, як почують, то тільки плечима стискають; Такий парубок великий, що вже би далі женився, а такі дурниці говорить. Чому ти ніколи не погадаєш наперед, що маєш сказати, а все десь таке ляпнеш, мов на лопаті вивіз; Ану, він зараз якусь дурницю вистрілить; Та чому ти, тумане вісімнадцятий, не помислиш уперед, що маєш казати, а так бовтаєш, як той рибак бовтом бовтає.»І.Франко переконливо показує, як нібито добрий намір дорослих – прищепити звичку «спочатку подумай, а потім скажи» – послідовно підштовхує дитину до серйозного внутрішнього конфлікту. Нерозуміння дитячої психології, нетолерантні методи повчання (пор. згублені оцінні вислови бовтати; дурниці говорити / стрілити; ляпнеш, мов на лопаті вивіз, зневажливе звертання тумане вісімнадцятий, не вітцівська дитино) неминуче призводять до формування комплексу – боязні мислити. Цей страх визначає

одну із найяскравіших і найвиразніше окреслених рис психологічного портрета малого Мирона, змушеного жити і розвиватися у постійному протиріччі між тим, що йому цікаво, і тим, чого від нього очікують: Ні відси, ні відти здається йому, що власне тепер йому випадає щось сказати. Але що би тут такого? Треба наперед розмислити, а то всі будуть сміятись, ще й мама насварить. І малий Мирон починає мислити. Текстова моделювання цієї ситуації (зокрема, наявність у структурі вислову негативно маркованих дієслів мучитися, заставляли, заперечної форми предиката не міг) пов'язане з її нестерпністю для дитини: Бідний Мирон, хоть як і мучився, не міг нічого ліпшого придумати, може, для того, що його насилу заставляли думати «так, як люди». Саме ця остання семантично підкреслена обставина («так, як люди») відіграє чи не найважливішу смисломодельовальну функцію як у змалюванні психологічного портрета малого Мирона, так і в сюжетному завершенні цього епізоду оповідання. Дитина не вміє фальшивити, її біль від невдалого намагання підлаштуватися під загальноприйняте вибухає в експресивно маркованій репліці з прикінцевим повтором вказаної ознаки: «– Та що ж, коли я не вмію мислити так, як люди! – сказав він, обтираючи сльози».

Логічно-сміслові завершення повторюваної рефреном обставини «так, як люди» відбувається у фінальному авторському розмірковуванні: розпач через небажання дорослих зрозуміти «не такого» малого Мирона переноситься у сферу роздумів про долю селянської дитини взагалі й набухає гірко-риторичного забарвлення: «Прийдеться такій дитині вік жити під тісною сільською стріхою, без ширшого досвіду, без яснішого знання, коли від малку нетямущі родичі почнуть натовкати в неї все на такий спосіб, «як звичайно у людей», то їм вдасться придавити вроджений нахил до своєрідного, всі невживані і приголомшені здібності дитини зазімають і занидіють у зав'язку».

«Іван Франко писав для дітей і про дітей. Та іноді здається, що його іскрометні, захоплені твори створені саме для сучасних батьків, яким за побутовими клопатами не знаходять часу, щоб пояснити допитливим хлоп'яткам, «як сходить сонечко»» [11, с. 14].

У низці художніх оповідань «Грицева шкільна наука», «Отець гуморист», «Оловець», «Schönschreiben» І. Франко змалює антигуманне ставлення учителів до учнів. Ці горе-педагоги під моральним вихованням розуміли насадження вихованцям покірності дисципліни, підпорядкування їхньому авторитету, забуваючи при цьому що «діти – такі ж люди, як і дорослі, що всяке терпіння дитячої душі не тільки таке ж болюче, як і дорослої, але до того шкідливе, для її дальшого розвою» [16, с. 208-209].

Антипедагогічна поведінка вчителя о. Сафорна Телесницького наводить жах на учнів («Отець-гуморист»). «Ми діти помертвіли зразу, почувши свист тростини та ляск ударів. Ми думали, що биття озвірить учителя, розсердить, розлютить його. Але де там! Доконавши сього огидного знущання над хлопчиком, наш учитель був веселий, усміхався жартував, мало не підскакував, ходячи по класі». Учитель-тиран нівечив духовне і фізичне життя вихованців «... скоро було коли знайду хвилину вільного часу, – свідчить оповідач, – беру прут, запхаюся десь у бур'ян і січу, січу всі листочки, всі гіляки, цвіти, все що можна знівечити, б'ю й січу, доки докола мене не стане найбридлівіша руїна» («Отець-гуморист»). Дехто з вчителів намагався захистити школярів як-то о. Красіцький, протестуючи проти «педагогічної роботи» тростини о. Телесницького: «Отче, що ви без серця, се я бачив учора, оглядаючи синяки та струпи на тих дітях, а тепер бачу, що ви й без честі. Ви дуже помилилися у виборі свого звання. Вам треба було йти на псобійника, а не на священика й учителя».

В результаті такої «законної педагогіки»

О. Телесницький доводить до трагічної смерті учня Волянського. Учитель «різкими запитаннями затуманив голову так, що бідний хлопець зовсім забув язика в роті», а далі «отець входив чимраз у ліпший гумор», звелів покласти і подивитись «звідки ноги ростуть». Потому показав закривавлену палицю, краплі крові на стіні і промовив: «Отже, знай, се кутя з маком! Ти бачив, як на святій вечір кидують її на стелю і вона отакими бризками прилипне до стелі?» і тоді кажуть: «Сійся, родися, жито, пшениця, всяка пашниця!» Так само і в нас із такого сім'я має вирости пильність, умілість, послух, покірність... і вся інша пашниця».

В оповіданні «Оловець» І. Франко змалює таку ж хвилюючу картину знущань учителя зі своєї жертви: «Ах ти поросляча почеревино! (Звичайний титул, яким професор іменував школярів). То ти не знаєш, як пишеться 5?» Автор різко засуджує фізичне покарання школярів, вважає, що воно не тільки затуманювало голови, а й виховувало сліпу покору, невпевненість і боязливність. «На крик професора всі голови нахилилися додолу, мов жито від вітру похилиє додолу пристигаюче, важке колосся». Знущання такого горе вчителя – притіснюють дітей і вночі «Які страшні сни снилися мені вночі, як я кричав, утікав ніби, ховався, як за мною бігали та літали ящірки з острою мордою і великим написом «Mittel» на хребті, як мене кололо терня з жовтою блискучою корою і шестигранними кільцями, затемперованими при кінці, – се також нехай тоне в криниці забуття. Досить того, що вставши рано, я був немов збитий або зварений в поливанці...». Щоденний страх, постійні знущання бути покараним відбивалися на навчанні «по кількох неділях такої практики довів клас до того, що діти справді туманіли зо страху і поступи в науці були чимраз гірші» («Отець гуморист»).

У статті «Чого хоче «Галицька робітничка громада?»» автор не тільки чітко визначив свої вимоги щодо освіти і виховання дітей, а й із тривогою наголошував «Наше виховання та освіта чи не є це млинок, в котрий кладуть здорових дітей, а виймають покалічених?» [15, с. 151].

Отже, у вищезгаданих художніх оповіданнях І. Франко показав, що стиль виховання, який панував у тогочасних школах, ґрунтувався на вчительському авторитаризмові, а й тому не сприяв в дитині розвиткові сильної особистості. «Адже що більший контроль за життям учня, то менше в ньому виявляються тенденції до самостійного вибору і рішення, творчої ініціативи, відповідальності і самостійності» [17, с. 170].

Аналізуючи морально-етичний аспект виховання школярів на основі творів І. Франка про дітей, можемо зробити наступні висновки. Письменник вважав, що думку дитини завжди слід враховувати, а не ігнорувати; слід поводитися з нею, як з дорослою людиною; сприймати не як беззахисну, несамостійну істоту, а, навпаки, істоту самостійну, повноцінну, здатну на відповідальні рішення і вчинки. Автор поєднав гуманність найвищої освіченості і спадкову людяність селянина, тому що був людиною чутливою до краси і любові, сентиментальною і вразливою, коли йшлося про дітей.

«Адже моральне виховання – не заучування моральних норм чи бездумне вироблення звичок поведінки: воно – активний життєвий процес взаємин, діяльності, спілкування і подолання суперечностей. Це процес і постійних систематичних рішень, виборів вольових зусиль на користь моральних норм» [17, с. 218].

Читаючи твори Франка, дістаєш враження, що його герої – твої сучасники: вони обговорюють ті самі проблеми, реагують у той самий спосіб, у який це роблять сучасні українці. Тому ніхто не гарантує, що десь посеред уроку пролунає оте «пац» і залишить у дитини недобрый слід на все життя.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи, відмітимо геніальність письменника, яка

полягає в тому, що його твори і через століття хвилюють і залишаються животрепним джерелом естетичного збагачення кожного нового покоління, засобом виховання особистості. І. Франко активно працював для дітей. Він написав низку казок для дошкільнят, а відомі сюжети казок розповідав по-своєму. З

огляду на вищесказане, перспективу подальших досліджень вбачаємо у добірці та аналізі кращих казок для школярів сучасних українських авторів. Адже казка з її чудовою мовою, простотою викладу й правдою основної думки добре розвиває морально-естетичні почуття дитини і виховує її.

Список використаних джерел

1. Богачевська Л. О. Творчий підхід Ч. Діккенса й І. Франка щодо порушення проблем освіти у романах «Ніколас Нікльбі», «Девід Коперфілд» й оповіданнях «Отець гуморист», «Schonschreiben»: у типологічно - порівняльній площині/ Л. О. Богачевська / Вісник Житомирського педагогічного університету// М-во освіти і науки України, Житомирський держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2004.–Вип. 15.– С. 223 – 227.
2. Вишневський О. Зміст і методи виховання у педагогічних поглядах Івана Франка/ Омелян Вишневський // Педагогічна думка. – 2005.– №3.– С. 76 – 79.
3. Вишнівський Р.Й. Методи виховання у творчості І. Франка/ Роман Вишнівський // Молодь і Ринок. – Дрогобич: Коло, 2009.– № 8(55). – С. 129 - 133.
4. Городівський В.М. Проблеми навчання і виховання у творах І. Франка/ В. М. Городівський // Початкова кола. – 1975.– №6.– С. 71 – 77.
5. Гуняк М. Ф. Творчість Івана Франка на поч. ХХ ст. (особливості естетико- антропологічного та історіософського синтезу): Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.01.01/ Михайло Федорович Гуняк/ Львівський держ. ун-т ім. І. Франка.– Л., 1999.– 20 с.
6. Гуняк М. Ф. «Давне» і «нове» у шкільному франкознавстві / Михайло Гуняк // Українська мова та література. – 2002.– 38.– С. 6 – 8.
7. Гушак Ж. М. Гуманізм як основа національного виховання у педагогічному світогляді Івана Франка / Ж. М. Гушак // Творча особистість учителя: Проблеми теорії і практики: Збірник наукових праць/ М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ, 2003.–Вип. 9.– С. 58 – 65.
8. Луцик Д. Франко І. Я. Педагогічні погляди // Дмитро Луцик, Тетяна Логвиненко. Літопис педагогічної думки в Україні. – Дрогобич: Відродження, 1999.– С. 51 – 62.
9. Скільський Д. «Учителем школа стоїть»: Особа вчителя в творчості І. Франка // Д. Скільський // Рідна школа. – 2000. – №10.– С.62.
10. Стельмахович М. Ми мусимо навчитися чути себе українцями: Педагогічні погляди І. Франка / М. Стельмахович // Рідна школа. – 1999.–№9.– С.5.
11. Сюта Г. «не вмію мислити так, як люди...»(мовний образ малого Мирона в одноіменному оповіданні Івана Франка) / Галина Сюта // Культура слова. – К.: ТОВ «Видавництво «Грамота». – Вип. 66– 67.– 2006.– С.9 –14.
12. Франко І. Я. Грицева шкільна наука: вірші, оповідання, казки./ Упоряд., ред. та передм. Н.О. Вишенського. – К.: Веселка, 1990.– 380 с.
13. Франко І. Я. Наші народні школи і їх потреби // Франко І.Я. Зібрання творів : У50-ти т. –К.: Наук. думка, 1986 – Т.46. Кн.2.– С. 108 – 116.
14. Франко І. Чого хоче «Галицька робітницька громада»?//Франко І.Я. Зібрання творів : У 50-ти т.– К.: Наук. думка, 1986.– т.45. С. 151.
15. Франко І. Я. Ученицька бібліотека в Дрогобичі //Франко І. Я. Педагогічні статті і висловлювання / За ред. О. Дзевєріна. –К.: Рад. школа, 1960. – С. 208 – 209.
16. Франко І. Я. Передне слово до брошури Х. Зальцмана «Книжка приказок про те, як не належить поводитися з дітьми»// Франко І.Я. Педагогічні статті і висловлювання / За ред. О. Дзевєріна.–К.: Рад. школа, 1960. – С. 32-36.
17. Чепіль М. «... яка молодь, таке й майбутнє народу». Іван Франко про освіту та виховання / Марія Чепіль, Роман Вишнівський. Монографія. – К.: Видавничий дім « Слово», 2016.– 420 с.

В статтє рассматривается дидактическая и воспитательная направленность художественных текстов о детях, а также отдельных научных и публицистических работ И. Франко. Акцентировано внимание на новом прочтении хорошо известных, но не до конца осмысленных художественных произведений И. Франко, их интерпретации с позиций современных требований украинского общества и украинского образования. Осуществлен ретроспективный обзор отдельных научных публикаций, в которых автор дает оценку событиям и явлениям современной для него системы образования.

Ключевые слова: аспекты образования и воспитания, культурно-образовательный прогресс, дидактические идеи, схоластическая наука, нетолерантные методы обучения.

The literary and pedagogical heritage of I. Franko has the proper coverage today. However, in terms of integrity and completeness such an important component of his works on children, as a contribution to the theory and practice of Ukrainian education, formation of national consciousness of youth, have not been disclosed. . . Thus, the purpose of this research is to consider the contribution of Ivan Franko in the theory and practice of students' education on the example of works of art for children and some research and publications. To solve the tasks general scientific and specific linguistic and scientific-pedagogical methods have been used. The article deals with the problems of training and education on the basis of texts for children and some scientific and journalistic works of Franko. The attention is focused on a new reading of the well-known but not fully meaningful works of Ivan Franko, their interpretation in terms of the needs of modern Ukrainian society and the Ukrainian education. It is primarily the issue of pre-school education, primary education and social education; development of schools and the role of the teacher in the learning process, the content, principles and methods. Retrospective review of individual scientific and journalistic works has been done in which the author defended advanced educational ideas, tirelessly fought for advanced Ukrainian school education system, not only by means of the written word, but also active participation in many speeches, inspiring intellectuals Galicia to fight for the Ukrainian culture, language, democratization of school.

Key words: aspects of education and training of youth, cultural and educational progress, teaching ideas, scholastic science, intolerant methods.